

ЮРІЙ АРТЮШЕНКО

**З державно - провідною ідеєю
славного минулого
до великого майбутнього**

Париж 1956

**Видання Першої Української Друкарні
у Франції**

Бакытжанов Гүлсемер оби
Р. Талғынжолы
бұлак нақшасын
көрдім. —

Ходай Айтжанов

2000, 28 наурыз 1986г.

ЗГАДКОЮ ПО ЗАКАРПАТІ

В квітні місяці ц. р. минає 22 роки від заснування Народовецького Союзу на Закарпатті. Тому ми цією коротенькою пригадкою хочемо побудити тих бувших членів Проводу Народовецького Союзу Закарпаття, які перебувають тепер на чужині, до того, щоб вони написали спогади.

Треба, щоб вже тепер молодше покоління могло користуватись цінним досвідом своїх попередників і пізновало історичні процеси в правдивому насвітленні, безпосередньо від тих, які брали в цих процесах участь, а не тільки від тих, що їх лише спостерігали. Сьогоднішні дні вимагають від нас не відкладати публікації на пізніше, а вже тепер дати молоді те, що тільки можна дати, без шкоди для тих, що лишилися під ворожою окупацією.

Тим більше необхідно дати сьогодні спогади про Народовецький Союз Закарпаття, бож він вперше, якщо не рахувати спроби в цьому ж напрямку п. Ірени Невицької, по Конгресі в 1919 році в Хусті, легально заманіfestував суверенну волю Закарпаття до своєї власної, вповні самобутньої, національно-політичної дії.

Це була політична дія, що і в легальному житті відкладала всяку симбіозу з чеськими політичними партіями, яка раніше практикувалася в формі «одбо-чок».

Звертаємося з цим закликом зокрема до тих членів Проводу Народовецького Союзу, які є тепер у південній чи північній Америці, а саме до панів — Юліяна Химинця, який пізніше стояв на чолі Закордонної Делегації Карпатської України, д-ра Юрія Шпильки, І. Ігнатка, М. Вайди і до всіх тих, які перебувають десь закордоном. Рівночасно з цим ми зі свого боку хочемо

подати причинки до історії Народовецького Союзу Закарпаття.

Після визвольних змагань 1917-21 рр., на Закарпатті опинилося багато українських емігрантів, переважно з колишніх військовиків. Їм дозволено тут частинно включитися в культурно-освітню роботу, але заборонено брати участь в незалежному українському політичному житті. На Закарпатті багато відповідальних посад, а в тім і в шкільництві, перебувало в руках тих, які не тільки не знали української мови, але й не-навиділи її. Ці елементи, за підтримкою чехів, вели шалену пропаганду проти української еміграції. Вони робили всякі переїзди в тому, щоб у культурно-освітній роботі число українських працівників збільшувалося. Авторові цих рядків, на його прохання про учительську посаду, «Земський ужад про земі Подкарпаторускоу в Ужгороде», за підписом його предсідника — д-ра Славіка — в листі з 21. 7. 1933 р. дав таку відповідь:

«Ваші жадості зе дне 28. 6. 1933 за пожісти до статніх школельських служб на Подк. Русі нелze виговесті про недостаток вольних учительських міст.»

Хоч насправді необсадженіх учительських посад тоді було багато.

Власне через це, що я не міг дістати якоїсь сталої посади на Закарпатті, я примушений був стати мандрівним приватним учителем. Це давало мені можливість бути в контакті з усією національно-активною українською суспільністю в усіх закутках Закарпаття, як це, наприклад, говорять писані пам'ятки зі Закарпаття. Ось одна з них:

«Посвідка. Отсим посвідчую, що п. інж. Артюшенко приготовляв у Кобелецькій Поляні бувшу ученицю моєї школи Е. Кіш за 1 і 2 класу горож. школи. За короткий час пографив приготовити її до успішного зłożення іспиту в 3 кл. горож. школи. Відмічуючи характерність, чесноту і совісність п. інж. Артюшенка у взятій на себе праці, обов'язком моїм буде допоручити його кождому, в кого буде просити заняття. ПАВЛО ВОЛОЩУК, учител в Кобил. Поляні.

«Я, як Голова читальні Т-ва «Просвіта» в Кобил. Поляні, будучи свідком совісної праці п. інж. Артюшенка, теж стверджую вище наведене і зі свого боку як найбільше допоручаю п. інж. Артюшенка як совіс-

ногого і чесного чоловіка, бо він заслугує на те. Іван Глодян, Голова. Печатка «Просвіти» в Кобилецькій Поляні. 3. 9. 1933.»

Або друга:

«Посвідка. Пан інж. Юрій Артюшenko, емігрант, перебував у мене як домашній учитель і в тім часі, як чоловік чесний, релігійний, обов'язковий, приготовив дівча-екстерністку до іспиту в 2 кл. горож. школи, який успішно зложила дnia 18. 6. 1934. За те з моєї сторони заслугує на поручення його кожному, як доброго інструктора, ПАНТЕЛЕЙМОН ШПИЛЬКА, адтор. Печатка Греко-кат. парохіяльного уряду в Пихні, Пихні, дня 8. липня 1934. Окрес Снина, Словаччина.»

Зокрема цікавий лист кількадесятко селян, який говорить про те, як український народ на Закарпатті перероджувався й прямував сам і дітей своїх вів до освіти. Наводимо витяг із нього:

«Високоповажаний Пане Інж. Повідомляємо Вас отсім, що обивателі села Плоскова запрошуєть Вас, абисьти були так добрі і абисьти як в найкоротшим часі приїхали до нас. Тут посилаємо список родичів і дітей до приготовлення на іспит. З поважанням Бліскун Андруї. Печатка читальні тов. «Просвіта» в Ізворі. Ізвор 13. 8. 1934.»

Крім того вчив я й в інших місцевостях, напр. вчив дітей в лісничого аж за Веретськими (забув назву місцевости), та дітей д-ра Ключка, який сам з Наддніпрянщини, а дружина його є донькою нашого великого письменника — Івана Франка. Він мешкав у селі Довге, а по війні — у Відні. І останньо я вчив у Бедевлі, де в числі учнів, яких я приготовляв, були, між іншим, і п. Махинець (молодший), що є закордоном, і Банк, якого забила мадярська бомба.

Бедевля залишилась мені назавжди в пам'яті ще й тим, що в кінці 1934 року мене тут заарештували чехи на домагання польського уряду, під закидом активної надкордонної діяльності з рамени ОУН. При тім з найбільшою вдачністю згадую в Бедевлі селянина Івана Теводара-Білого, в якого я мешкав. Його потім тяжко побили мадяри, може й за те, що дав мені притулок.

Чехи вбачали в українських емігрантах на Закарпатті небезпечних конкурентів у боротьбі за душу місцевого українського населення. Вони вже й тоді відчували, що українці є новою, зростаючою силою, яка в

Закарпattі бачить західній форпост України. Українські емігранти принесли з собою безпосередній подих українських державно-визволильних змагань і цим ще більше скріпили відроджений дух княжої доби і пам'ять про князя Корятовича, який вивів предків Закарпаття з Волині і оселив їх тут, для захисту західних кордонів України-Руси.

Українська еміграція допомогла тому, щоб нова провідна верства Закарпаття сперлася на засади всеукраїнського поняття державності й значення Закарпаття, як частини соборної України. Ці засади знайшли однодушний відгук і в найширших масах закарпатського населення. І власне першим явно-легальним виразником цього й був Народовецький Союз Закарпаття, до Продому якого входили представники учительства, студентства, урядництва, селянства й інших суспільних верств.

Пресовим органом Народовецького Союзу Закарпаття був часопис «Народовець», три числа якого появилося в 1934 році при студентськім журналі «Пробоєм» у Празі. Історія цього часопису така:

На початку 1934 року зустрілися в селі Чумальові, в сусідстві з родинним селом д-ра С. Росохи — Драгошим, — д-р С. Росоха, д-р Ю. Шпилька й автор цих рядків. Останні два звернулися до д-ра С. Росохи з проханням, щоб він погодився видати при «Пробоєм» кілька чисел часопису «Народовець». На це д-р С. Росоха погодився. Тут же був схвалений його формат і вигляд першої сторінки. Було умовлено, що на кожній першій сторінці часопису «Народовець» буде міститися запит: «Хто є народовцем?» і на нього 10-12 відповідей — стовпцем згори донизу на одній третині сторінки. Всі відповіді були в дусі українського націоналізму, в дусі всенаціонально-державної духовної синтези.

Та вернімось до самого Народовецького Союзу Закарпаття й до тих ідей, з яких він зродився і на яких діяв. Уже в самій назві Народовецький Союз, а не, наприклад, партія, група, організація, — говорять про його значно ширшу організаційну базу, про базу, в якій би могли вміститися всі ті, що співзвучні голошеним на першій сторінці «Народовця» відповідям на питання, хто є народовець, відповідям, які були підставово-політичними засадами Народовецького Союзу і провідною його ідеєю. Власне з цієї то ідеї й виросла, в

час державного зриву Закарпаття, лосконаліша політично-організаційна форма — УНО. Це була ідея, що виростала з суверенної волі українського населення Закарпаття, яку воно виявило в січні 1919 року на своєму Національному Конгресі в Хусті. Виростала вона з проголошення в Хусті на Національному Конгресі в 1919 році злуки з Українською Народністю Республікою, державна дія якої ще не скінчена, а йде під знаком актів Самостійності й Соборності з 22. січня 1918 і 1919 років. Бож Сен-Жерменський договір самі чехи перекреслили вже на 90-ий день після його підписання, знехтувавши його постанову щодо Закарпатського сойму.

Підготовча праця по створенню Народовецького Союзу тривала більше двох років і велася на Закарпатті, як і на Пряшівщині. При тім найбільше вложили праці п. Р. з Ужгороду, п. Ю. Химинець з Мукачева і п. д-р Юрій Шпилька із Пихні на Пряшівщині. Для прикладу наведемо з характеристики останнього таке: Напередодні того, як д-р Ю. Шпилька мав їхати до Братислави захищати докторат, я звернувся до його з тим, щоб він переложив захист докторату на пізніше, а тепер, щоб брав учительську посаду десь біля Мукачева й дав підтримку Ю. Химінцеві, бо коли він цього не зробить, то справа створення Народовецького Союзу протягнеться задовго. Так він і зробив — учительську посаду взяв біля Мукачева в селі, повну назву якого я забув.

Що ж до мене, то з огляду на те, що я не мав стального зайняття та ніким і нічим не був обмежений в ініціативі, я взяв на себе обов'язок мобілізувати супільну опінію в користь ідеї — створення Народовецького Союзу. Мандруючи дослівно від села до села, від міста до міста по Пряшівщині і Закарпатті, я віднаходив ті одиниці, які давали принципову згоду на співпрацю в Народовецькому Союзі, або зголошували свою моральну підтримку ідеї його створення. З їхніми порученнями мандрував я далі й далі, аж у найдальші закутки Срібної Землі.

Треба сказати, що церковно-релігійні та шкільно-мовні відносини дуже й дуже утруднювали мені працю. Національно свідомі одиниці, в силу специфічних залежностей, знаходилися по різних, взаємно себе поборюючих, таборах. Наприклад, було загально

відомо, що в Учительській Семінарії в Мукачеві, яка зовсім була в руках москалів і московофілів, траплялися випадки, що семінаристів за українофільство не допускали до випускного — учительського іспиту.

У різних таборах були національно свідомі одиниці, але через релігійні та групові відносини вони мали взаємне упередження один до одного, яке мені треба було в них переборювати, що часто мені й вдавалося. Вбільшості представники свідомої української молоді різних таборів із повним довір'ям ставилися до мене та часто ділилися зі мною своїми думками, а то й свою поетичну творчістю, як напр. брати П., з яких старший писав вірші, чи молодий закарпатський поет М., якого я з'єднав до співробітництва в «Пробоєм», де він писав під псевдонімом *Боєвір*.

Та й старше громадянство ішло мені назустріч. І то я мав всебічну підтримку не тільки з боку учительства, урядництва й селянства, але й з боку духовенства, не тільки православного, а й греко-католицького.

Для прикладу назуву тільки тих отців Греко-Католицької Церкви, які вийшли з Пряшівщини закордон. До них належить сл. п. отець Пантелеїмон Шпилька, творець Лемківської Республіки в 1918 році, а потім гр.-кат. парох в Піхнях на Пряшівщині. Йому я зобов'язаний найбільше і то не тільки за моральну та матеріальну, але й за правну підтримку, зокрема в окреснім уряді в Сніні, коли ходило про дозвіл перебування на Словаччині. Далі о. Севастіян Сабол, один із найвидатніших поетів Закарпаття, що писав під псевдонімом — Зореслав, який в 1936 році, в моїм нелегальнім мандруванні через Пряшівщину й Закарпаття на Буковину, гостинно прийняв мене в себе в селі М., і хоч учителі й хотіли забрати мене до себе, він все ж мене не відпустив, положив спати на своїм ліжку в маленькій кімнатці, а сам пішов десь, бо вважав, що в нього мені найбезпечніше.

І нарешті отець К., в якого я бував до 1934 року включно й в 1936 р. в своїй нелегальній подорожі через Пряшівщину. Він мені вже пізніше показував відпис доносу на мене словацьким властям. Відпис цей о. К. дістав у Братіславі, а в нім писалося, що я перевібаю нелегально на Пряшівщині й веду підрывну роботу серед місцевого населення. Цей донос мав писати один із учителів, який навіть учився зі мною в Укра-

їнській Господарській Академії. Він під кінець німецької окупації учительював на Сяніччині й подібно був із німцями в якнайкращих відносинах. Власне тому, що я тут згадую про донощика, я не подаю повністю прізвища о. К., який тепер живе в Німеччині, як теж не по даю без дозволу о. К. і прізвища донощика.

І коли я згадую про цей останній епізод, мені пригадується весна 1934 року, коли то я одного дня, в дорозі з Пряшівчиною на Закарпаття, підходячи до границі, зійшов з дороги в бік до потічка, де виправши і розвішавши для сушення близину, сів між кущами та взявся за викінчення статті про Пряшівчину, яка була пізіше видрукувана в черновецькому часописі «Самостійність». Вже аж надвечір вийшов я знову на дорогу, щоб продовжувати свій дальший марш. І тут при дорозі я побачив гурт пастухів, які, побачивши мене, почали кликати других і показувати на мене рукою. Мене це зацікавило і, коли я підійшов до них, то довідався, що якіхось трьох незнайомих, які, по їх думці, не з цих сторін, шукають мене, чи точніше шукають так одягненого чоловіка як я, — з таким же великим наплечником, як мій. Ці три пішли до села, що лежало поперед мене на моїм шляху, назва його — пригадую собі — починається на У., чи не Ужок. Це заставило мене повернути в гори і через цілу ніч мандрувати по них, щоб аж ранком попасті на Закарпаття. Відтоді вже я старався уникати доріг, а йшов верхами й половинами та нікто, крім найближчих, не знав — коли, куди і якою дорогою я піду.

І тільки при сході сонця я пізнав повну красу Закарпаття з його зеленими верхами і незрівняними в світі полонинами.

Ідець по зеленому вузькому килиму верха ні перед тобою, ні за тобою — ні одного деревця, тільки губиться десь в далечіні зелена стежка. А по один і другий бік цього зеленого килиму — стежки, під тобою — хмарни-мряки як море заливають лісисті верхи з ярами і тільки де-не-де витикаються вершки дерев, що іх раніше сонячне проміння золотить, купаючись у гребенистих хвильах мряк. Сонце підіймається і море спливає з верхів та ярів потічками, а ліси на верхах і в ярах ростуть і ростуть, як у казці. А там уже видно внизу й потічок, що гомінко й весело вітає мій прихід. Він заглушує тупіт, щоб — крий, Боже, — мене не по-

чув зголоднілий ведмідь, який в своїм раннім поході, як бачу бувало, через колоду перелазить ген там у яру.

Та вернімось від природи назад до Народовецького Союзу.

Коли вже впovні дозріла справа повстання Народовецького Союзу і коли масові прихильники ідеї створення Народовецького Союзу висловили, хоч і не формальне, але фактичне своє раферендум у справі його формального покликання до життя як і в справі самого проводу, п. Ю. Химінець розіслав запрошення всім особам, наміченим у члени проводу, прибути на Конференцію для ухвалення декларації її проголошення її в пресі. Рівночасно з цим я всіх їх відвідав особисто в тій же самій справі.

Пригадую собі як я застав п. І. Ігнатка при роботі в новозбудованому будинку, але хоч він і мав багато пильної роботи, та не відмовився прибути на Конференцію й увійти в Провід. Рівнож не можу забути того, коли то в тій самій справі, одної неділі вранці, увесь заболочений і промоклий від нічної подорожі під дощем, із величезним наплечником за плечима та зі суковатою палицею в руках, я ввалився в кімнату учителя М. Вайди в Берегові, де він тоді учителював. Застав його в ліжку. Не чекаючи поки він встане, я змісця почав розповідати про політичне положення й які воно ставить до нас вимоги. Пан М. Вайда взяв олівець і папір і, лежачи, все щось нотував, не перебиваючи мені говорити. Аж коли я скінчив, тоді тільки він обізвався й перше, що він сказав, це було те, що він записав багато слів і зворотів із моєї промови, які для нього були новими й цікавими. Коли ж прийшла мова про те, щоб він поїхав на Конференцію і згодився вийти в Провід, то він рішуче відмовлявся, але згодом призначав рацію, що на Конференції треба бути.

В Конференції я участі не брав, бож я, як емігрант, міг наразити Народовецький Союз на прикрості з боку влади. І так, здається, чехи знали, що я близько стояю біля Народовецького Союзу, бо коли я в липні місяці 1934 року, напередодні Другого З'їзду народовецької молоді, прибув до Мукачева та спинився в панства Канюгів, то чеська поліція, довідавши про це, зажадала, щоб я до 24 годин опустив Мукачів. При цім пан Канюга, як залізничний службовик, посадив

мене непомітно в потяг і попросив свого знайомого кондуктора, щоб той мене заховав і дав можливість втекти з очей поліції, що вдень і вночі слідкувала за моїми рухами. Мукачівська поліція напевно знала про те, що мене пошукають вже віддавна, щоб викинути з ЧСР, але не заарештувала — як видно — тому, що це було напередодні З'їзду народовецької молоді, або просто тому, що вичікували вигідної хвилі й через те спізнились, бо я раптово зник.

До речі, день перед тим, як поліція довідалася про мою присутність в Мукачеві, в домі панства Канюгів відбулася нарада, в якій брали участь (назув тільки тих, що закордоном): син панства Канюгів — Лев, (правдоподібно це був д-р Лев Канюга, який тепер перебуває в Бразилії), далі п. Ю. Химінець, пані С. Кузьмівна (тепер Мадич, мешкає в Дітройті) і — здається — був присутній і д-р Ю. Шпилька, що вчителював у кількох кілометрах від Мукачева та автор цих рядків.

Отже, поліція про мене довідалася запізно й не могла мати ніяких доказів про мої зв'язки з Народовецьким Союзом,крім хіба самих здогадів.

Першим завданням, яке поставив собі Народовецький Союз, було — відповідно підготовити Другий З'їзд Народовецької Молоді Закарпаття. В цім відіграв велику роль пресовий орган Народовецького Союзу — «Народовець». В Другім З'їзді Народовецької Молоді взяло участь коло двадцяти тисяч молоді. Цей З'їзд випав імпозантно й посилив темпо розвитку національного самоусвідомлення Закарпаття. Дальшим завданням було — пробудити в свідомості українського загалу зрозуміння того, що проблема Закарпаття, хоч є тільки частинкою цілої української проблеми, проте вимагає окремої уваги з огляду на своє геополітичне положення та в зв'язку з подіями, що назрівали на заході, а зокрема виявлялися на кордонах ЧСР. І нарешті, найдальше йдучими завданнями були: боротися за повне визнання за собою власного українського імені, що його заперечували чужі й дехто з своїх — закарпатців; стати самобутнім українським чинником з власною, не підлягаючою чужим впливам, волею; зосередити в собі цілість української проблеми та стати речником її на Заході, для якого Закарпаття було найдальше висуненим форпостом України; пригадати всьому

українському народові дороговкази в його дальших змаганнях за національно-державні ідеали.

Незабаром після Другого Народовецького З'їзду Молоді, ще того ж 1934 року, чехи, на домагання поляків, викидають мене до Австрії, і відтоді вже я не брав безпосередньої участі в їхній політичній роботі на Закарпатті. Заарештували мене в неділю і то дуже рано, так що захопили мене в ліжку, в хаті Івана Тіводара - Білого в Бедевлі, та відправили до арешту при Окреснім Уряді в Тячеві.

Сиджу я в арешті й роздумую над тим, що за причина мого арешту та що мене чекає. Рафттом відчиняються двері й вартовий просить мене йти з ним. Яке ж було мое здивовання, коли мене, як виявилося, привели до приватного помешкання Окресного Начальника — пана Бескида. В кухні пан Бескид сказав вертовому залядати, а мене попросив до дальших кімнат. Там нас зустріла його симпатична, з чудовими темними очима, дружина, яка зараз же нас попросила до столу. Під час обіду виявилося, що вони мене запросили рівної і на те, щоб поговорити на національно-політичні теми. Розмова велася в українській мові та продовжувалася більше двох годин. В розмові приймала дуже живу участь і дружина пана Бескида, Жартуючи, її представив мені пан Бескид українофілкою і вона спрощі та-кою була, — в усіх спірних питаннях вона завжди була по моїм бокі. Вона на коротенький час тільки відходила, щоб щось подати дитині, яка тут же бавилася в квадратовій загорожці на килимі, та зараз же знову поверталася, щоб все чути й нічого з розмови не пропустити. На прощання пан Бескид сказав, що він є безсилій мені допомогти, бо зарядження про арешт прийшло з Праги на інтервенцію польського уряду.

На другий день — в понеділок — знову забирають мене з арешту, але тепер вже приводять до Окресного Уряду, де якийсь урядовець дав мені підписати папір про те, що мені подано причину арешту. Папір цей був написаний в чеській мові і я його по-чеськи підписав, але в час уже самого підпису мені свідомість підказала, що я на українській землі. І я перекреслило свій підпис у чеській мові й підписуюсь в українській.

Спочатку мене направили до Кошиць, а потім до Братислави. Після сидження в переповненім віцер'є арешті, мене, разом із кількома іншими арештантами,

відпровадили на австрійський кордон з тим, щоб ми через австрійський кордон пробиралися нелегально. При чим, при переході кордону прикордонний сторож, що перед тим цілу дорогу розмовляв зі мною, тихенько шепнув мені, щоб я далі не йшов з тими дрігими арештантами й пообіцяв допомогти мені розлучитися з ними. Справді, на самому кордоні, який був освічений з одного й з другого боку, зокрема прожекторами проїжджуючих авт, прикордонник сказав мені, щоб я йшов перший, а тих двох других задержав і сказав Ім, що вони підуть трохи пізніше. Безпереривно падаючи і піднімаючись, щоб не попасти під світло авт, я щосили біг картопляними полями, а далі, обминаючи оселі, направився в напрямку Відня. У Відні я пов'язався з одним із членів Проводу ОУН, який вже далі заопікувався мною.

Не можу не згадати слідуючого: в дорозі потягом до Кошиць довелося пересідати на станції Чоп, де сходилися кордони Закарпаття, Словаччини і Мадярщини. В час очікування, жандарм сів на одній лавці, а я ліг на другій і заснув. I видяється мені в сні Карпати, а на їх вершинах стойть, як на високому п'єдесталі, святий Володимир Великий з протягненою лівою рукою в бік Закарпаття. I бачу — знялася іскра з закарпатських долин і, піднісшись вгору, торкнулася руки святого Володимира та понеслася далі в небесну височінню. I ще бачу — на долині два струнких ряди пластунів із піднятими вгору, як до молитви, руками, — руки в своїм гармонійнім пов'язанні творили над їхніми головами тризуб, — символ української державності від часів Володимира Великого.

Цей війський сон ще більше скріпив в моїм серці віру в те, що Закарпаття мусить відіграти важливу роль в історії України і то в грядучих подіях. Скріплений в своїй вірі, я писав і далі статті на закарпатські теми, що появлялися тоді в українській націоналістичній пресі під моїм повним прізвищем чи скорочено — Ю. А-ко, а то й просто — (а), як це я підписував статті про Буковину.

Ще раз мені довелося бути на Закарпатті в 1936 році, коли я нелегально мандрував через Пряшівщину і Закарпаття на Буковину. В своїм нелегальнім мандруванні я уникав усякої зустрічі з організаційно-політичною сіткою, щоб не наражувати її на небезпеку. Всі

більші села обминав і якнайдалше тримався від міст. Ішов переважно верхами. Якщо ж в деякі з них я і мусів зайти, то заходив вночі й вночі виходив з них. На Пряшівщині затримався трохи довше, а на Закарпатті перепочив кілька днів тільки в околицях Апші Й Великого Бичкова, де відвідав б. старшину Армії УНР — Степанченка, який по всіх селах цих місцевостей вчив українських танців, з чого тільки й жив. Його знали всі — від наймолодшого до найстаршого й любили його. Він згинув з рук мадярів, які його повісили.

Та не тільки він один, але й багато інших моїх друзів і приятелів з Закарпаття згинуло в час останньої війни в боротьбі за українську національно-державну ідею і то не тільки в боротьбі на самому Закарпатті, але й в боротьбі на Східніх Українських Землях, а то й в самому Києві, куди вони попали зі Закарпаття. Між ними і той учитель з Кобилецької Поляни, від якого я маю посвідку — сл. п. Павло Волошук, родом з Великого Бичкова. Він поляг смертю Героїв в боротьбі з мадярами, як поручник Карпатської Січі. Теж в складі Карпатської Січі поляг на полі слави сл. п. Блестів, пластова кличка якого була — Гайдамак. Його я пізнав у пластовому таборі в Солочині і потім не раз у нього ночував у своїх переходах через Хуст...

Від сл. п. Степанченка помандрував я горами до Рахова, звідки мене через Карпати на Буковину перевів верховинський легінь — гуцул з Рахова. Тоді тільки побачив я різницю, про яку я навіть собі не уявляв, між природою Закарпаття і природою Буковини.

Чудові, різnobарвні зелені, верхи; бистрі, срібно-веселі, потічки; широкі, рівні й лагідно-спадисті полонини — на Закарпатті — купалися в теплих сонячних проміннях півдня.

Пестрі гуцульські крої; довгі-предовгі, білі-білі верхні, довгі аж до п'ят, сорочки бойківського жіночтва; такі ж білі, з веселої барви стрічками, сорочки лемків — колідували зі всеосяйним сонцем півдня.

Нарід у радості до життя боровся за національні права на всіх його відтинках — культурно-освітнім, економічно-гospодарськім і національно-політичнім. — Таким я тоді бачив Закарпаття.

Іншою я бачив Буковину чи точніше її західну частину — Мармарощину, куди я мандрував.

Спадисті затінені полонини, що починалися вже

від Піп Івана; густо-лісисті, зелено-темні верхи; непріздні ліси із зарослими високими травами полянами, на яких часто пробивалося з-під землі джерело холодної води, яку пили й набирали собі до боклагів пастухи. Біля одного з таких джерел застали ми — я й мій провідник — гурт чабанів. Ми посідали коло них на колоду, що лежала біля джерела, й після відповіді на всі питання їхнього зацікавлення, ми перевели розмову на тему минулого, сучасного й майбутнього України. Вихідним пунктом до цього послужила повість Івана Франка — «Захар Беркут». Всі так віддалися цій розмові, що ми забули про подорож, а чабани про свої вівці. Та якось мій провідник нагадав, що перед нами ще дорога далека. З жалем прощалися чабани з нами. Вони ще хотіли б слухати нас. Вони духовно були вже зі змаганнями Української Нації за її Державну Сувориність і Соборність.

Ще тяжчою, здавалось, була дальша наша дорога. Щойно пізно вночі перебрили ми річку й опинилися в мармороськім селі, де спинилися в національно-свідомого українського православного священика.

У принципліх, зовнішньо ніби дрімаючих, селах Буковини — український народ не спав. Щовечора збиралася він гуртками по хатах, щоб почути, що пише українська чернівецька преса, а зокрема, що пише «Самостійна Думка» й «Самостійність», органи націоналістичної думки, в яких і я тоді містив свої статті. Оживали в пам'яті бої Гуцульського Куреня за Сигет у 1918 році, оживали в його пам'яті українські Державні Акти з 22. січня 1918. і 1919 років. Вчувалися йому тодішні дзвони зі Софійської площа в Києві. І він леліяв думку, коли то він знову зможе включитися в усеукраїнську державну дію.

І як тільки прийшло до Державного Зриву в Карпатській Україні, він дав своїх синтів Карпатській Січі, а найкращого з них — сл. п. полк. Михайла Гузара-Колодзінського дав на становище Шефа Військового Штабу Карпатської Січі.

Буковина подала помічну руку Закарпаттю і разом із українцями Західних і Східніх Українських Земель, практично взяла участь в оформленні тисячолітніх національно-духових почувань українського народу на Закарпатті, практично, через синтезу нашої духовності в національно-державній дії, взяла участь у піднесен-

ні цієї всенаціонально-державної ідеї до висот невмірущого дорожнькозу для сучасних і майбутніх поколінь усієї Соборної України.

Чікаго, 14. 1. 1956.

{

ДЕРЖАВНО-ВИЗВОЛЬНІ ДОРОГОВКАЗИ

(Думки, навіяні доповідями інж. О. Бойдуника
в Америці)

Державно - визвольна боротьба української нації продовжується й далі під знаком останньої нашої державності, останніх двох Актів з 22. січня 1918. і 1919 років. Це повинен, поруч українського народу, знати і увесть той західний світ, який стояв у тих чи інших зв'язках із Українською Державою. Західний світ повинен ясно собі усвідомити, які для нього з того випливають висновки. Бож він ще й сьогодні морально й правно обтяжений повинностями перед тією Українською Державою, яка була речником і оборонцем не тільки своїх власних духових цінностей, але й цінностей усього культурного світу.

На останньому періоді нашої державності, на останніх державних Актах 22. січня 1918. і 1919 років, спирається її українська державна Конституція, з якої випливає — і то не тільки для нас, але й для всього світу — священна законність державної нації — України і законність її сьогоднішньої державно-визвольної боротьби, боротьби, в якій ллеться кров і кладуться великі жертви. І в такій боротьбі не сміє бути ніяких компромісів із історичним ворогом, аж до здійснення національної ідеї — з ворогом не говориться. Так безкомпромісово поступали і всі сьогодні державні народи Західу, хоч вони тепер і радять нам щось цілком протилежне, так повинні поступати і ми.

Державна Конституція, що дала нам священне право державної нації і священну законність державно-визвольної боротьби, не сміє бути заплямлена компро-

місами, бо вона залишена нам у спадщину суверенною волею народу з останнього державного періоду і такою ми повинні її донести до наступного державного періоду, в якому тільки український нарід зможе знову виявити свою суверенну волю, без впливу якої б то не було чужої сили, без жодного окупанта на українській землі.

І нема сьогодні ніякої аналогії в відносинах чи розмовах між урядами чи провідними верствами західних державних народів і урядами чи провідними верствами російського народу, з одного боку, та з евентуальними розмовами української провідної верстви з тією чи іншою російською провідною верствою, з другого боку. Бож ми від 1918 року є в безпереривній боротьбі з усіма відтінками російського імперіалізму, — не тільки очолюваним Леніним, Сталіним, але й Денікіним, Врангелем та іншими. А вони всі виступають не тільки речниками волі російського народу, але й речниками волі всіх поневолених Москвою народів, впрягши в свій імперіалістичний віз зденаціоналізованих «енків», — вони всі виступають речниками російського імперіалізму. І як з такими, наша збройна боротьба продовжується. Всі спроби замирення з боку наших груп, як наприклад акт федерації Гетьмана П. Скоропадського, договір УГА й спроби порозуміння на еміграції — стали тільки підтвердженням того, що з історичним ворогом, який заперечує нам право державної нації, право встановлене суверенною волею українського народу в 1918. і 1919 роках, не сміється говорити. Тільки зі становища державної нації, а не зі становища колоніального народу, ми можемо виступати перед світом і нікому не сміємо дозволити повернати колесо історії до часів перед 22. січня 1918. і 1919 років.

Та ж чи є сама Москва завжди ліквідувала всіх тих, що йшли з нею на компроміс, використавши їхні імена для послаблення духової відпорності українського народу? Та ж ще не забулася відозыва — «До товаришів українців в тилу і на фронти» з 12. грудня 1917 року Сталіна, як комісара у справах національностей, в якій він писав: «Немає чого й говорити, що націоналізація армії — річ прийнята й бажана. Про це кілька разів офіційно заявляла Рада Народних Комісарів... Кажуть про обмін військових частин між Україною й Росією, про розмежування тощо. Рада Народних

Комісарів усвідомлює необхідність розмежування...» І багато наївних повірило й заплатило за це пізніше своїми головами.

Також ще не забувся й другий повчальний приклад і то вже не з часів царизму чи большевизму, але з часів російської демократії: вночі 8. серпня 1917 року московські кірасири обстріляли поїзд з українським військом, яке з наказу Центральної Ради йшло на фронт проти наступаючих німецько-австрійських військ. Від обстрілу 16 козаків Богданівського полку були вбиті, а 30 поранених. І тут важне те, що українська війська їхали проти спільногоЯ для них ворога — німців, та й це не здержало їх від нападу на українців. Цього не повинен забувати й весь західний світ, бо це є велика пересторога на майбутнє.

Сама тенденція до компромісу, а навіть не фактичний компроміс, здемобілізували нам два мільйони вояків-українців, які б могли бути вояками української регулярної армії, бож вони визнавали Центральну Раду й висилали своїх делегатів на Військові З'їзди. І це теж є науковою для нас і для світу.

З усього вище сказаного ми робимо висновок: тільки національно-духова, державно-політична та церковно-релігійна власнопідметність в усій нашій державно-визвольній дії, і то в відношенні до всього зовнішнього світу, забезпечить українській державно-визвольній політиці непохитність в основах, стабільність і прихильність з боку всіх поневолених Москвою народів. При чому — хай стануть пересторогою для нас голоси тих представників поодиноких поневолених Москвою народів, які остерігають нас перед тією чужою не тільки їм, але й для більшості українців, ментальністю, з отою характерною для неї релігійною нетерпимістю, яку частина західного світу винесла з 30-літніх війн і сьогодні леліє в думках зайняти нею панівне місце на сході, яке ще тепер є опановане ментальністю російською з такою самою її релігійною нетерпимістю, та до того, сьогодні, ще й з характерною для неї безбожністю та протирелігійністю взагалі.

І цих пересторог не можна нехтувати, бо їх усе більше й більше. Самому інж. О. Бойдуніку довелося почути, хоч і в не у відкритій формі, слова одного представника з тих народів, над якими не можна перевести до порядку денного. Власнопідметність на всіх

ділянках нашого життя забезпечить, у центрі суходолу старого світу, нашій українській лицарській ментальності, з характерною для неї ще від княжої доби релігійного толерантністю, панівне місце. Тільки на власних, впovні незалежних шляхах ми бачимо духове все-бічне скріплення наших сил і приязнь поневолених Москвою народів, наших приятелів, які вірять у силу української духовості та у власнопідметність нашої державно-визвольної політики.

Національно-духова, державно-політична та церковно-релігійна власнопідметність у нашій державній дії — це ж ті власні сили, про які ми скрізь говоримо. «Зневіра в свої власні сили, а що за тим іде — довіряння чужинцям, це найбільша форма неволі» — каже Джон Веслі. Тим більше, додамо ми, довіряння своїм ворогам, яких ми ж мали не тільки на півночі, але й на заході. Бож не тільки зі Сходом і Північчю, але й зі Заходом ми часто були в боротьбі. До речі — від Заходу ми ніколи не мали реальної допомоги, а якщо й були вийнятки, то мусили ми за них платити дуже дорого. Всебічна власнопідметність в державній дії, що є оперта на державній конституції, творить найвигідніші позиції і то не тільки для нас, але й для цілого світу, для розв'язки проблеми української державності.

Та понад усе треба пам'ятати твердження: що легше здобути державу як її вдергати. І тут то найголовнішою передумовою до сприйняття самої ідеї державної нації є відповідна духовна підготовка. Бо вже й для того, щоб здобути державу, потрібна відповідна духовна підготовка, а тим більше вона погрібна, щоб державу вдергати. Бо як каже той же Джон Веслі: «Раб духом ніколи не підведеться, щоб порвати кайдани». А потім питаете він: «А хто такий раб?» І дає таку відповідь: «Не той раб, що поневолений, а тей, що не відчуває своєї неволі. — Бо як можна любити свободу, не ненавидячи того, хто її відбирає?» — запитує він.

Для нас повчальним може бути таке оповідання з часів Римської імперії: Одна рабиня дісталася в подарунок від свого патріція свободу, але тому, що вона не була духовно підготовлена до сприйняття свободи, вона її легко й втратила. Ця рабиня мала талант і, одержавши свободу, стала славною артисткою. Одного разу, під час гри на сцені, вона побачила незнайомого й патріція чудової краси й закохалася в ньому. Не надумую-

чись, вона зараз же поступила так, як рабиня, а не як вільна людина, — кинулася до ніг цього патриція й поцілувала його чобіт. А тоді було так, що хто поцілує комусь чобіт, той стає рабом того, чий чобіт. Вона стала знову рабинею, так лідко втративши даровану їй свободу. Так буває і з народами.

Український нарід любив свободу: «Доленька наша — воля святая, країці долі не треба», — говорить українська народня пісня. Український нарід порвав кайдани й наложив на нас обов'язок продовжувати боротися за створену ним державу, щоб вдергати її в серцях і умах українського народу аж до нового державницького періоду. Будьмо ж духово зрілими в боротьбі за вдергання раз уже проголошеної суверенної волею українського народу державності. Світ повинен знати, що як в 1919 році уряд Української Народної Республіки не примирав «непередрішенських» пропозицій, від тих же самих чинників Заходу, що і сьогодні їх нам пропонують, так він не прийме їх тепер. Ми ж самі мусимо позбутися решток отого нашого внутрішнього «непередрішенства», по якому теоретично ісповідується Державні Акти 22. січня, а практично — не шанується всіх атрибутів суверенної держави, що їх створив український нарід своєю суверенною волею. В нас часто практичне визнання атрибутів суверенної держави переносяться аж на час розвалу Московської імперії. А ці ж атрибути є для нас тими кровними актами, що по-в'язують теперішній наш державницький період із державницькими періодами минулого та творять дальшу державну тяглість у придешність. Тому найвищий час — піднести національно-політичну свідомість нашого загалу до ступеня національно-державної зрілості та поставити його на службу тільки одній всеохоплюючій та всесинтезуючій національно-державній ідеї.

Питання боротьби з большевизмом і московським імперіалізмом стає сьогодні центральною проблемою всіх свободолюбивих народів світу. У світі відбувається переоцінка поглядів на московський большевізм. І в світі відбувається переоцінка поглядів на ту боротьбу, яку вела й веде Україна.

А разом із тим, чим далі з історичної перспективи до днів нашого останнього державницького періоду, тим усе більше і більше наші очі звертаються до державницьких традицій, як до джерела наших сил, на-

шої священної законності. Власне одним із тих, які на
ґрунті цього історичного минулого започаткували нову
еру нашої державної дії та консолідацію всіх україн-
ських національних сил навколо неї, був інж. О. Бой-
дуник. І на цьому шляху його державно-творчої праці
ми вітали його в Чікаро та бажали йому сил і успіху в
здійсненні його великих державницьких замірів. По-
даючи до уваги нашого загалу ці свої думки, ми рівно-
часно доповнююємо те, чого не встигли сказати інж. О.
Бойдуникові в Чікаро.

ЧИ СВІТ ЗАСТАНОВИТЬСЯ НАД ДАТОЮ 25. ТРАВНЯ 1926?

1926 !

«Ідеями Петлюри живе не тільки український народ, але й ввесь протибольшевицький світ» — сказав конгресмен Чарлз Дж. Керстен на всенародній маніфестації в Нью Йорку 3. червня 1951 року.

В нашу епоху, в епоху посягань московського большевизму по владу в світі, мало можна назвати таких народів і державних мужів, які б протиставили московському большевизмові ідею і чин, що дорівнювали б ідеї й чину українського народу на чолі зі сл. п. Симоном Петлюрою. Мало їх є тепер, а в 1917-21 роках їх було ще менше. І про це дуже мало народи світу знають. Бо вони, не розуміючи істоти московського большевизму, байдуже приглядалися до того, що діялось на просторах московсько-советської імперії, та й навіть вороже ставилися до боротьби, яку провадили поневолені московським большевизмом народи.

У світі відбувається переоцінка поглядів на московський большевизм. І в цьому процесі мусить також відбутися і переоцінка поглядів усього світу на боротьбу, яку вела й веде Україна.

Тому, напередодні 30-ліття трагічної смерти сл. п. Симона Петлюри, пригадуємо світові його ім'я, — ім'я сл. п. Симона Петлюри, який в 1917 році очолив першу лаву борців проти ворога всього світу, та кличено разом із нами вшанувати дату — 25. 5. 1926 року, в яку впав сл. п. Симон Петлюра на бруках Парижу з рук большевицького агента.

Симон Петлюра це — ім'я, яке персоніфікує собою ідеал волі, ідеал міжнаціональної солідарності, — ідеал пошанування національних почувань і стремлінь до волі кожного народу.

Симон Петлюра це — ім'я, яке уособлює собою велику ідею, яку український народ, у центрі суходолу старого світу, виплекав через тисячоліття своєї історії, а в 1917-21 роках, своєю суверенною волею та великими жертвами, що безперестанно кладуться посьогодні, підніс її до універсальної в чині ідеї та противставив її московському большевизму.

В 1917 році в Києві Конгрес Поневолених Москвою Народів вважав цю ідею за ідею об'єднуочу їх усіх.

Симон Петлюра це — ім'я, яке втілює собою найсвітліший чин української духовості, чин в обороні найвищих в нашій добі духовно-культурних цінностей світу, чин у піднесенні моральних вартостей і гідності людини до висот визначених християнською релігією.

Для нас — українців сл. п. Симон Петлюра є найдорожчий ще й тим, що він був творцем Української Держави, Голового її, та Головним Отаманом (Начальним Вождем) усіх Збройних сил Української Соборної Держави, сил, які вписали в історію України ті невмирущої слави дороговкази, по яких сьогодні вже йдуть нові покоління в рядах УПА та інших рядах борців, заті ж ідеї Петлюри.

Хай дата — 25. 5. 1926 року стане застановою для цілого світу. Зокрема ж народи англо-саксонської культури, народи з прогресивною й рівночасно стабільною духовістю, повинні усвідомити собі, що їм у другу чергу по українцях — грозить найстрашніший удар із боку московської ментальності, яка скорше стерпить, на якийсь час, чужу скрайно реакцію як прояв свободи. Божа Москва в суті й по своїй духовості — сама є реакцією, бореться з прогресивним елементом і точить річки крові за найменші свободолюбні прояви серед поневолених нею народів. З другого боку, вона знає, що чужу реакцію їй все легше, в слушний час, побороти чим свободолюбство.

Спасіння для цих народів, як і для решти світу, лежить не в обороні, а тим більше не в коекзистенції, але тільки в наступті. Во ѹя можна заставити себе йти по шляху коекзистенції з Москвою та безчинно приглядатися як вона на цім шляху, подібно злодю, під-

слухує під кожними дверима народів, коли їй найкраще вломитися та загарбати їх під своє панування.

Родина, що загрожена злодієм, часто без жодної зброї в руках, кидається на злодія, вириває йому зброю і припиняє його свавілля. Так повинні зробити й свободолюбні народу світу — вихопити з рук Москви зброго, що нею є поневолені московським большевизмом народи, які хіба найкраще знають, де лежить сила московсько-советської імперії, та обернути що зброю, що може стати в своїм визвольнім ударі сильнішою атомової, проти Москви і так припинити московсько-большевицьку сваволю.

Хай дата — 25. 5. 1926 року стане застановою і для тих громадян західних держав, які мають симпатії до російського народу, а їх симпатії використовують різні російські чинники у своїх чисто імперіалістичних цілях, зокрема ж проти тих свободолюбивих народів, яких вони хотіли б бачити поневоленими.

Російська політична еміграція теж хоче, як і Москва, спінити той же, об'єднуючий ці народи ще від згаданого Конгресу Поневолених Народів у Києві, похід «ідей Петлюри, яким живе цілий протиболішевицький світ» (за контр. Керстеном).

Як і московські большевики через розклад родин поневолених ними народів, — підбурюючи, на соціальнім ґрунті, дітей проти батьків, брата проти брата, сестру проти сестри і т. п., — руйнують національні основи, якими являються родини поневолених ними націй, так і в більшості своїй російська еміграція, підкопуючи в очах світу ґрунт під екзилними політичними центрами тих народів, які сьогодні поневолені московсько-советською імперією, теж намагається на чужині захитати в цих народів державно-визвольні основи, якими то є екзильні Державні Центри цих народів.

Хай дата — 25. 5. 1926 року приспішить оту перевідцінку поглядів світу на московський імперіалізм, а дата 30-ліття смерти сл. п. Симона Петлюри нехай стане датою визнання світом священної законності державної нації — України, законності, що випливає зі сувереної волі українського народу, виявленої у державних актах з 22. січня 1918. і 1919 років. Нехай ця дата стане датою чинної підтримки світом української державно-визвольної дії.

ЧИМ Є ДЛЯ НАС І ДЛЯ СВІТУ ІМ'Я СИМОНА ПЕТЛЮРИ ?

Чим далі з історичної перспективи до дня 25. 5. 1926 року, тим усе більше і більше ми усвідомлюємо собі, чим був для нас, але не тільки для нас, а й для усього світу, — сл. п. Симон Петлюра.

Симон Петлюра з'явився в нашу історичну добу як Богом послана людина. Він перший зі всіх очолив передову ідейно-збройну когорту борців проти ворога всього людства, проти ворога всіх найдорожчих людству духових скарбів нашої доби, проти ворога національних і релігійних вартостей світу.

Симон Петлюра був той, хто зв'язав неподільно ідею й чин в одно та, одухотворивши ними борців відродженої України, заступив советсько-московській імперії дорогу до влади над світом. Він був той перший, хто здержал початково - розгонову силу московського большевизму на світ і тим дав час світові для пізнання його суті і приготування відпорності йому.

В тому є його велич.

Велич Симона Петлюри ще й у тому, що він надав українським державно-визвольним ізмаганням печать свого духа та назавжди забезпечив тягливість державно-визвольній дії.

Симон Петлюра як був в Україні, так залишився і на чужині Головою Української Держави та Головним Отаманом (Головнокомандуючим, Начальним Вождем) усіх соборно-українських збройних сил і цим він на всі часи нашої історії закріпив цю Суверенну Українську Державу в серцях і душах українського народу.

Сьогодні ім'я Симона Петлюри не тільки здобуває світ для ідеї української державності, але здобуває визнання величності чину й ідеї українського народу, що їх уособлює собою Симон Петлюра. Конгресмен Чарлз Дж. Керстен на всенародній маніфестації в Нью Йорку 3. червня 1951 року, сказав:

«Ідеями Петлюри живе не тільки український народ, але й увесі противольшевицький світ».

Симон Петлюра з історичної перспективи визнається найсвітлішою постаттю нашої доби, а для свободолюбивих народів — речником універсальної ідеї в чині.

Це ті наші морально-політичні здобутки з останніх державно-збройних змагань, з якими ми ідемо даліше до бою за свої ідеали. До них належать і наші державницькі атрибути, яких нам ніхто не може заперечити, бо вони були історичними актами, створеними суверенною волею українського народу і визнані, хоч би й мовчазним визнанням, цілім світом.

Ніхто вже не зможе повернути колесо історії назад до днів з-перед 22. січня 1918. і 1919 років, з-перед днів, які український народ створив, створив не під тиском чужої панівної дійсності, але тільки свою власною суверенною волею та непереможною вірою в ідею, в себе і в свого провідника з ласки Божої — Симона Петлюру.

Ім'я Симона Петлюри вічно житиме в пам'яті українського народу і ніколи вже український народ не забуде його заповітної правди:

«Шлях звільнення кожної нації густо кропиться кров'ю. Нашої так само. Кров'ю чужою і своєю. Вороюю і рідною. Кров закінчує глибокі процеси національних емоцій, усвідомлень, організаційної праці, ідеологічної творчості: всього того, що нація і свідомо, і іраціонально використовує для ствердження свого права на державне життя. Кров, пролита для цієї величної мети, не засихає. Тепло її все теплим буде в душі нації, все відограватиме ролю непокоючого тривожного ферменту, що нагадує про нескінчене і кличе на продовження розпочатого.» (Симон Петлюра).

ЗА ВЛАСНОПІДМЕТНІСТЬ НА ВСІХ ВІДТИНКАХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОЇ ДІЇ

В процесі державно-творчих зусиль і всенаціонально-духової синтези в державній дії за всіх трьох наших державницьких періодів, виплекувалося в українському народі власне, питоменне його духовості, поняття — ідеї державності, політично-державної концепції та національно-державної стратегії, — власне поняття, що в органічній і гармонійній тягості через століття передається від одного державницького періоду до другого.

З державницьких періодів виросли — лицарськість у суперництві, релігійна толерантність та ідейна терпимість, основні прикмети українського характеру. З ідеалізації кожної попередньої державницької доби випливали й національно-державні кличі, а з ними й кличі соціальної справедливості та міжнаціональної солідарності. З духових скарбів державницьких періодів творилася та українська державно-провідна ідея, що вже від самого початку мала в собі багато загальнолюдського, того, що почало щойно пізніше нуртувати в головах найчільніших світових мислителів.

А до найбільших духових скарбів того минулого належить власна державна традиція з характерною для неї власнопідметністю на всіх відтинках національно-державної дії, праджерело якої лежить у княжій і козацькій добі, а безпосереднє джерело в останньому державницькому періоді нашої доби, який то є для нас голосом батьків і прадідів.

Національно-духова, державно-політична та церковно-релігійна власнопідметність у нашій національно-державній дії, коріниться в українській духовості, в державно-провідній ідеї та в geopolітичному положенні України.

Геополітичне положення було без сумніву дуже важним чинником у формуванні провідних державно-політичних зasad України. Бож Україна в центрі суходолу Старого Світу, в центрі, де перебігає вислідна всіх діючих духових і політично-економічних сил двох континентів, мала від століть характер одного з найважливіших відтинків міжнаціональних взаємовідносин у світовій історії.

На думку дослідників, найдавнішим підложжям, з якого виріс український народ, були Трипільці (назва яких походить від села Трипілля на Київщині), а трипільська культура, якої початки можна віднести до половини IV тисячоліття перед Христом, була першою, що з'язала в один, ще цілком не досліджений, комплекс — територію України з могутнішими культурами тодішнього світу, малоазійською та егейською (Мікени, Орхоменос, Крета, Кноссос). А пізніше, це Скітія (як називає українську землю грецький історик Геродот, 484 - 425 до Хр.) — Сарматія - Раксолянія - Русь - Україна.

Україна по своєму геополітичному положенню і в своїй провідній національно-державній ідеї від століть була підметом світової історії, була авантгардом правди, була передовою когортвою в боротьбі за здійснення найвищої синтези ідей світу.

Українська глобальна національно-державна політика, через свій найдальше висуненій на захід форпост — Карпатську Україну з одного боку, та через найдальше висунені на схід форпости — Сірий Клин і Зелену Україну з другого, пов'язує в собі проблеми Центральної Європи з проблемами Азії.

Українська глобальна національно-державна політика, через розпорощених по всьому світі українців, а зокрема через українців Нового Світу — Америки, яку пов'язують з Україною тих півтора мільйонів українців, для яких вона стала новою батьківчиною, лุчить проблеми центру суходолу Старого Світу — України з проблемами центру суходолу Нового Світу — Америки. При цьому не треба забувати, що українські

землі Далекого Сходу відділені від земель Злучених Держав Америки тільки Беринговим проливом. Не має значення, що Зелена Україна є заселена компактною масою українського населення, а Аляска різноціональною, як рівнож не має значення й те, що Україна має сполучення з Зеленою Україною по шляхах, заселених українськими поселенцями, а Злучені Держави Америки з Аляскою мають сполучення через чужу територію по шляхах, заселених чужоціональним населенням. Бо як для України Зелений Клин буде Зеленою Україною — українською землею, так і для Злучених Держав Америки, — Аляска завжди буде американською землею.

Сусідство з Кавказом, а через Кавказ і Чорне море з Передньою Азією і Середземним морем, та при гирлі Дунаю через Румунію сусідство з балканськими землями, визначають дальші напрямні української глобальної національно-державної політики.

В протязі цілої історії, найміцнішими кордонами України були її духові кордони, на які то в першу чергу вели й ведуть свій наступ наші близькі й далі сусіди, починаючи ще з часів ослаблення України монгольською навалою, якої вони самі не зазнали. Найгіршею ж формою з того наступу була й є та, яка намагається через поневолення поодиноких душ до поневолення душі всієї нації, через оті заміни українських «риз» на чужі і то навіть у Митрополитів, як то, напр., було з кандидатом на митрополита Гедеоном Четвертинським, який був наставлений Москвою проти волі Української Православної Церкви, після ув'язнення в казематі Мгарського монастиря Митрополита Йосифа Нелюбовича-Тукальського.

Духові українські кордони ми мусимо зміцнювати і то як на чужині, так і в Україні, де нема свободного обміну думок і де чекають від нас ширших перспектив у вільних умовинах життя та таких духових творчих починів, яким би, в їх дорозі до українських народних мас в Україну, не були перешкодою ніякі «залізні залиси». Духові українські кордони ми мусимо зміцнити так, щоб вони не подалися й тоді, коли бувесь світ пішов на коекзистенцію з московським імперіалізмом.

Та щоб не залишитися на противосковському фронті самим, чи самим на форумі розмов із майбутнім переможцем над Москвою, мусимо, на підставі доброй

аналізи минулого, витичти правильні напрямні в майбутнє, запровадити власнопідметність в усіх відтинках нашої національно-державної дії, перевести мобілізацію психічно близьких і прихильних до наших національно-державних ідеалів усіх поневолених Москвою народів, які в недавньому не були нашими історичними ворогами та які не тільки сьогодні, але й в недалекому історичному минулому мали й мають спільні з нами інтереси на всіх внутрішніх і зовнішніх відтинках національно-визвольних змагань, — зробити переоцінку в відносинах із нашими сусідами, щоб не покладатися на вірність тих, які неодноразово нас обдурювали, — та шукати нових союзників і то не тільки серед поневолених Москвою народів, але й в «далеких краях світу».

Зокрема ж щодо мобілізації навколо наших ідеалів поневолених Москвою народів, то автор цих рядків, ще в своїй статті: «Провідна роль України на Сході», що з'явилася в празькому журналі «Пробоем» ч. 11 (100) з листопада 1941 року, писав дослівно так:

«Перед Україною стоїть завдання приєднати до своєї системи свободних політичних союзів і силою речі політичної й господарської співпраці східні краї народи, що дотепер були поневолені, як і ми, Москвою. При чому, нав'язання найтісніших взаємин має відбуватися на підставі взаємного пошанування власних сил, одвертості й глибокої етичності в відносинах та взаємних господарських інтересів для взаємного добра. І лише цим шляхом прямувати до створення на Сході такої системи, в якій би новий уклад сил був наскрізь приязній українській нації. Така політика, оперта на правдивих здорових реальних заложеннях, що перестергає інтереси усіх партнерів, усе приведе, через справжній шлях органічного росту, до своєї цілі. Во здобуті успіхи іншим шляхом можуть бути й велики, але історичної проби не відергати. Хай принцип голої сили, примінкований Москвою на Сході, відійде разом із нею в забуття. Хай у досягненні наших цілей буде нам на першому місці наша сильна переможно-притягаюча духовість, яка з'єднає нам увесь Схід і зробить Україну знову одним із головних світових центрів культурного, господарського й політичного життя...».

Щодо шукання союзників у «далеких краях світу», то ми за такий психологічно нам близький край вва-

жасмо найперш Злучені Держави Америки, бож ще великий геній України Т. Шевченко мав до нього симпатії й в 1857 році в поезії «Юродивий» писав:

... Коли
Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!

Далі, за такий край ми також вважаємо Великобританію. Хоч і не можемо забути того, що по першій світовій війні на перешкоді того, щоб Великобританія стала в чолі духовно-візвольного резистансу світу, став її скрайній раціоналізм — як метода пізнання зовнішнього світу, який ми боляче відчули, напр., в отій підтримці Англією реакційних російських сил Деникіна і Врангеля в їхній боротьбі проти України в першій світовій війні.

Та помічуючи познаки, що серед політичних кіл народів Великобританії іде процес переоцінки вартостей, зокрема ж до України, та маючи ще іскру віри в те, що вже більше не повториться те, що сталося колись в Одесі через фатальну помилку Англії, ми висунули в статті «Україна і ЗДА», що з'явилася під повним прізвищем автора цих рядків, в чікагівській «Самостійній Україні» за липень-серпень 1954., свою концепцію трикутника: Україна — Злучені Держави Америки — Великобританія.

В цій статті, між іншим, ми писали: «Україна все намагалася знайти велику синтезу двох світів, що лежать на захід і на схід України, ту синтезу, що наблизила б до нас обновлення цілого світу. І це логічно випливало для України з того ж її геополітичного положення, бож Україна на суходільній грани двох континентів Старого Світу історично є тим, чим на морській грani Нового й Старого Світу — Америка. І час зробити висновки, що Азія йде своїм шляхом до здійснення своїх ідей, а Європа й Америка своїм до своїх, і що дальнє, то все більше вони стають менше політично залежні одна від другої.' Україна в тисячолітнім суперництві на грani двох світів виробила правильну оцінку цих світів і в підсвідомості вже носить синтезу їх ідей і тому Америка й Англія в Україні, а Україна в Америці й в Англії взаємно в собі знайдуть те доповнення, що дасть одну з великих синтез на шляху до

найвищої синтези ідей світу, дасть оту одну синтезуючу ідею, що обновить світ духової перебудови його на засадах взаємного пошанування національних і господарських інтересів, незалежності й самостійності народів, та відверне від нього грізну небезпеку духової й моральної катастрофи.»

Отже, на нашу думку, передумовою здійснення, в понятті, виплеканому українською духовістю й винесеним із трьох державницьких періодів, — ідеї державності політично-державної концепції та національно-державної стратегії, є примінення засади власнопідметності на всіх ділянках нашої національно-державної дії. Бо ця власнопідметність облегшить усім нашим прихильникам з-поміж згаданих нами, хоч би в цій статті, народів стати по стороні проблеми української державності, а то й поставити розв'язку її на дений порядок світових рішень, — поставити її як проблему власнопідметну, як проблему, не звязану ніякою залежністю від стороннього-чужого духовного, ідейного й політичного укладу життя того чи іншого центрально-чи східно-европейського народу.

Власнопідметність на всіх відтинках нашої національно-державної дії має стати головною засадою у здійсненні власного післанництва України в світі.

